

LUOMUKERUUALUEIDEN SERTIFIINTI SUOMESSA nykytila, haasteet ja mahdollisuudet

Eija Vuorela, Suomen 4H-liitto/ Youngfour Oy.

Luomukeruutuotteet – miten niin luomua?

Luomukeruutuote eli luomuluonnontuote on neuvoston asetuksen vaatimusten mukaisesti kerätty luonnonvarainen kasvituote. Luonnontuotteisiin luetaan luonnonvaraiset ja puoliviljeltyt marjat, sienet ja kasvit sekä erikoisluonnontuotteet (mm. terva, mahla, pettu, turve, pihka ja luonnon koristemateriaalit).

Luonnontuotteet eivät ole automaattisesti luomua, luomuksi luonnontuotteita saa nimittää ja markkinoida luomutunnuksin vain silloin, kun ne on kerätty tarkastetuilta ja valvontaan liitetyiltä alueilta ja koko tuotantoketju on mukana valvontajärjestelmässä. Luomukeruualueen ylläpitäjä, metsänomistaja tai useamman metsätilan yhteen kokoava selvittäjä hankkii tiedot alueen luomukelpoisuudesta, eli tiedot luomutuotannossa kiellettyjen lannoitteiden ja torjunta-aineiden käytöstä. Jos kiellettyjä aineita on käytetty, alueet rajataan ulos luomutoiminnasta kolmen vuoden siirtymäajaksi, jonka jälkeen ne palautuvat luomualueeksi. Luomukeruutuotteiden ostajat ja luomukeruualueet tarkastetaan vuosittain.

Luomujärjestelmän perusteita määrittelee ja säätää EU lainsäädäntö, myös luomukeruualueiden sertifiointin osalta, Neuvoston asetus EY N:o 834/2007, komission asetus EY N:o 889/2009 . Suomessa järjestelmää ohjeistaa ja valvoo Elintarviketurvallisuusvirasto (Evira). Luomukeruualueiden perustamista ja selvitystoimintaa valvoo alueen ELY -keskuksen luomuvalvontaviranomainen. Syötävien luomukeruutuotteiden kauppaa, tuotevalmistusta ja markkinointia valvoo Evira.

Suomalainen metsä – loistava toimintaympäristö luonnontuoteluomulle

Suomi on luonnon olosuhteiltaan varsin poikkeuksellinen maa. Pohjoisen sijaintimme ansiosta meillä on kylmät talvet, jotka edesauttavat torjumaan kasvitauteja ja tuholaisia metsissämme. Kemikaalien käyttötarve on minimaalista verrattuna muun Euroopan tilanteeseen.

Suomi on selvästi Euroopan metsäisin maa. Suomalainen metsätaloustoiminta käyttää hyvin vähän kemikaaleja metsänhoidon yhteydessä. Suomen metsäpinta-alasta on n. 97% luomukelpoista, pohjoisessa Suomessa lannoitustoiminta on vähäisempää eikä ole juurikääväntorjuntatarvetta, jolloin luomukelpoisuus lisääntyy n.99prosenttiin. Suomalainen metsätaloustoiminta on erittäin hyvin organisoitunutta ja metsävaratiedon keruulla on kymmenien vuosien perinteet. Suomen Metsäkeskuksella on maailman paras ja kattavin metsätieto jota pidetään yllä jatkuvalla ajantasaistuksella. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomen yksityismetsistä on tähän mennessä inventoitu 88% (12,4 milj. ha) ja kaikki vuonna 2020. Uutta inventointikierrosta kehittyneemmillä laserkeilausmenetelmillä suunnitellaan jo 2020-luvulle.

Suomen metsäkeskuksen metsävaratieto perustuu laserkeilaukseen, ilmakuvauksiin, tarkkoihin koealamittauksiin sekä maastoinventointiin, joiden pohjalta tuotetaan metsätalouden toimenpiteisiin

soveltuvaa metsikkökuviokohtaista tietoa. Jokaiselta metsikkökuviolta löytyvät kasvupaikkatiedot, puulajittaiset ositteet tunnuksineen (ikä, läpimitta, pituus, pohjapinta-ala tai runkoluku), toimenpiteet eli hakkuut ja metsänhoitotyöt sekä mahdollinen monimuotoisuustieto (mm. metsälaintärkeät elinympäristöt, luonnonsuojelualueet). Tietoa ajantasaistetaan jatkuvasti Suomen metsäkeskukseen saapuvilla metsänkäyttöilmoituksilla ja metsänhoidon toteutustiedolla sekä vuotuisella kasvunlaskennalla. Tämä tieto on Metsään.fi-palvelussa jokaisen metsänomistajan nähtävissä ja tietoa ladataan palvelusta koko ajan metsätalouden toimijoiden käyttöön. Metsävaratieto, sekä mm. metsänkäyttöilmoitukset ja metsänhoitotyöt (terveyslannoitukset) ilman henkilötietoja on kenen tahansa saatavilla samasta palvelusta.

Metsäalalla on menossa vahva digitalisaation kehittämisen aika. Kehityksen suuntaa antaa Kansallinen metsästrategia 2025, jonka toimeenpanon kärkihankkeissa viedään vauhdilla digitalisaatiokehitystä eteenpäin. Merkittävillä metsäalan toimijoilla on käytössään kehittyneet, digitaalisen tiedonsiirron ja jakamisen mahdollistavat järjestelmät. Tietoa metsissä tapahtuvista toimista rekisteröityy valtavasti näihin tietojärjestelmiin. Luomukeruualueiden selvitystyö kerää luomukelpoisuuteen vaikuttavaa tietoa metsätaloustoimijoilta. Osa tästä tiedosta liikkuu digitaalisessa muodossa jo tällä hetkellä, osa edelleen paperilla. Tiedonvaihdon toimintatapojen kehittämiseen tarvitaan selvitystyötä luomusertifioinnin ja metsäalan järjestelmien välille. Metsätalous on pitkäjänteistä ja suunnitelmallista toimintaa, tilakohtaiset metsäsuunnitelmat tehdään yleensä 10 vuoden jaksolle, ja Suomen Metsäkeskuksen Metsään.fi palvelu esittää toimenpiteet seuraavaksi viideksi vuodeksi, joten esim. luomu on mahdollista huomioida toiminnassa jo ennakoon.

Suomi on perhemetsätalouden maa

Yksityisessä omistuksessa on noin 60% metsäpinta-alasta, yksityismetsänomistajia on n.700 000, luvussa huomioidaan yhteisomistuksessa olevien tilojen osakkaat. Yksityismetsätilat ovat erittäin kattavasti alueellisten metsäalan asiantuntijaorganisaatioiden palveluiden käyttäjiä. Selkeästi suurin palveluntarjoaja on metsänhoitoyhdistysten verkosto, jonka jäsenistön hallussa on noin 70-90% metsäpinta-alasta, luku on suurin pohjoisessa. Lisäksi on muita ammattimaisia palveluntarjoajia, joita aktiiviset metsätilat käyttävät. Loput metsäpinta-alasta, eli noin 40% on Metsähallituksen, metsäyhtiöiden, yhteismetsien ja julkisten metsänomistajien hallinnassa olevia metsiä.

Metsäala, tuotannosta jalostukseen on olennainen osa suomalaista biotalous kokonaisuutta. Keskustelu biotaloudesta on laajentunut merkittävästi viimeisten vuosien aikana. Nyt on esillä puuntuotannon, puun jatkojalostuksen ja uusien puuperäisten innovaatioiden lisäksi myös metsien monikäyttö, ja siitä keskustellaan sujuvasti osana biotalouskokonaisuutta. Metsien monikäytön teemat ovat mukana alueellisten metsäohjelmien sisällöissä myös toimenpiteinä, esimerkkinä ekosysteemipalveluiden kehittämiseen tähtäävä hanketoiminta. Metsäalan ja luonnontuotealan yhteistyö on kehittynyt viime vuosina konkreettisempaan suuntaan. Esimerkiksi Metsäkeskuksen yritysneuvojen mahdollisuus panostaa metsäpalvelu- ja luonnontuotealan yrittäjien kohtauttamiseen, jolloin on mahdollista esim. ammattimainen raaka-ainetuotannon lisääntymiseen ja alan yritykset saavat jatkossa paremmin tarvitsemansa raaka-aineet. Raaka-aineen saannin haasteet ovat selvästi esteenä alan kehittymiselle, erityisesti luomuraaka-aineiden kohdalla vaikeus korostuu, koska luomukeruualueita ei ole joka puolella Suomea.

Suomalainen luomukeruualueiden sertifiointimalli, miten se tehtiin?

Luomukeruualueiden sertifiointijärjestelmä Suomen olosuhteisiin rakentui vuosituhannen vaihteen tienoilla. Toiminnan käynnistäjänä oli luonnontuotealan yrityksen tarve saada luomulaatuisia luonnonmarjoja markkinoille teollisessa mittakaavassa. Yritykset näkivät luomusertifioinnilla saatavan taloudellisen lisäarvon luonnontuotteiden kaupankäynnissä, erityisesti kansainvälisillä markkinoilla.

Järjestelmän kehityksen suuntaviivat ovat EUn luomusetuksesta johdettuja. Kansallinen toimintatapa kehittyi Suomen 4H-liiton kehittämistoiminnan ja luomualan viranomaistoimijoiden yhteistyöllä. Tuolloin myös metsätalouden toimijakenttä sitoutettiin järjestelmään mukaan.

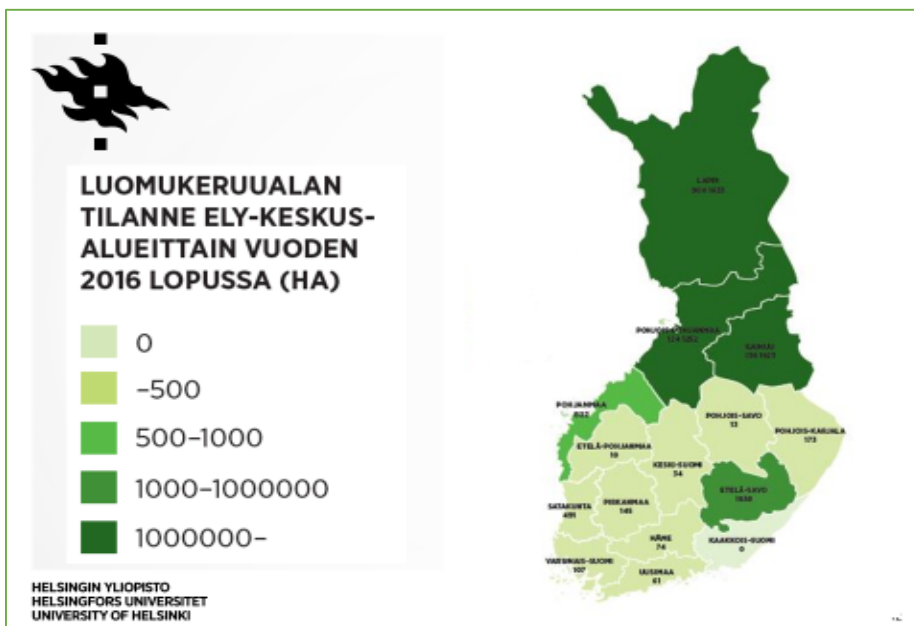
Yksityismetsäpuoli sitoutettiin mukaan metsänhoitoyhdistyksen kanssa solmituin sopimuksin. Kaikki jäsenet tulivat mukaan luomujärjestelmään, heille tiedotettiin aiheesta ja erillisellä ilmoituksella metsätilalla oli mahdollisuus jäädä pois luomusta. Muut isot metsänomistajat tulivat mukaan sopimuksin. Alueellisia verkostoja rakennettiin, toimenpiteitä tehtiin ja luomukeruualueita perustettiin eri puolilla Suomea. Käytännön pilotointitoiminta käynnistettiin Lapissa, Koillismaalla ja Kainuussa. Vähän myöhemmin mukaan tuli myös muutama eteläisempi maakunta.

Luomukeruualueita on ylläpidetty yhtäjaksoisesti järjestelmän perustamisesta alkaen ainoastaan Lapin alueella. Pääasiallisia hyödyntäjiä ovat Suomen suurimmat teolliset marja-alan yritykset, jotka ovat myös vastanneet alueiden ylläpidon ja selvitystoiminnan kustannuksista. Muualla Suomessa laajojen alueiden ylläpito perustamisen jälkeen hiipui, yksi syitä oli silloin vielä vähäinen luomuyritystoiminta. Lapissa 4H järjestö on toiminut selvittäjän roolissa alusta alkaen. Kainuun ja Koillismaan alueilla selvitystehtävissä toimi myös yksityinen yritys, joka sittemmin on jäänyt pois luomutoiminnasta.

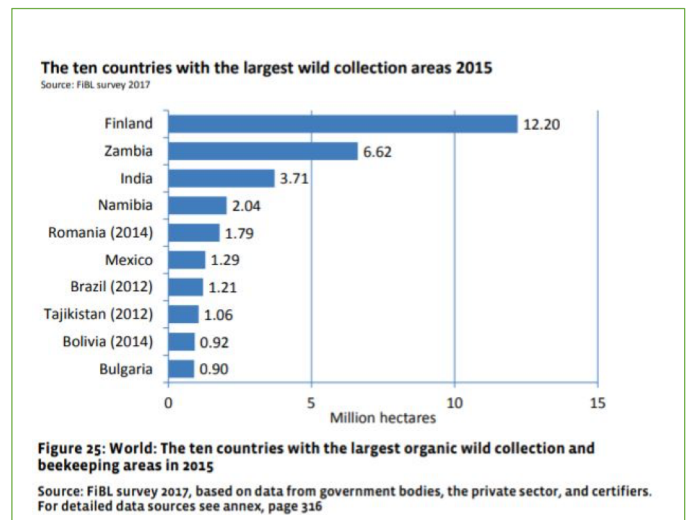
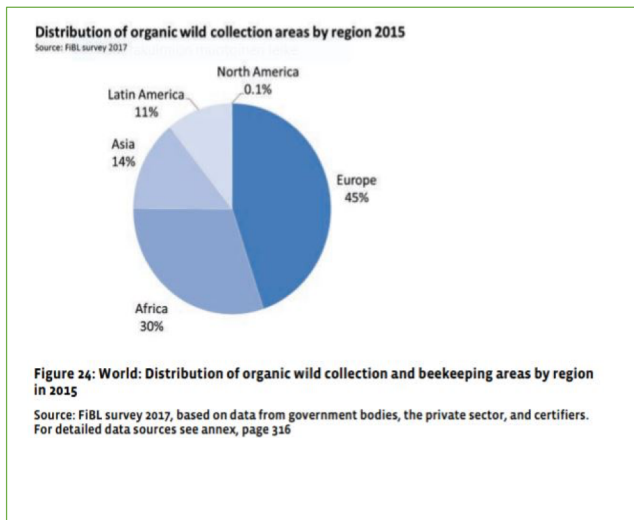
Suomi – maailman ykkösen luomukeruualueiden pinta-aloissa

Suomi on ollut kansainvälisten luomutilastojen ykkösen jo vuosia luomusertifioitujen keruualueiden pinta-alojen osalta. Suomessa on tuoreimman tilastotiedon (Evira 2017) mukaan n.12milj.ha luomukeruualueita luomubisneksen käytössä. Alueet sijaitsevat valtaosin pohjoisessa Suomessa.

Luomukeruualueiden sijoittuminen Suomessa

Luomun tilastotietoa, FIBL & IFOAM- Organics international

Luomuluonnontuotteilla kansainvälisille markkinoille – yritykset mukana elintarvikealan vienninedistämisohjelmissa

Suomalaisia luonnontuotejalosteita mainostetaan puhtaudella, turvallisuudella, pohjoisella alkuperällä, hyvillä arvoinenpitoisuuksilla, ominaisuuksilla jotka ovat todellisia ja todennettavissa. Nämä ominaisuudet on helppoa liittää myös luomuun. Food from Finland, Business Finland ohjelmapäällikkö Annaleena Soult toteaa, että nämä argumentit kuultuaan asiakas usein kysyy, onhan nämä tuotteet luomua? Näin hyvä ja aito tarina herättää asiakkaan ajatukset luomun suuntaan, ja olisi vähän erikoista, jos tuotteet eivät olisikaan luomua. Kiinnostus suomalaisiin luomuluonnontuotteisiin, metsiemme superfoodeihin on suurta Aasian suunnalla, esim. Japani, Etelä-Korea ja Kiina alueilla. Ruokaturvallisuus on iso ja todellinen huolenaihe monissa maissa, suomalaiseen elintarviketuotantoon luotetaan, lisäksi tuote on luomusertifioitu, loistavat lähtökohdat uusien asiakkuuksien valloittamiselle. Kiinnostavimpia tuotteita ovat metsämarjapohjaiset tuotteet, joita on myös runsaimmin tarjolla ohjelmassa mukana olevilla yrityksillä, koivunmahlaa viedään merkittävästi jo tällä hetkellä, myös sienet ja villiyrtyt kiinnostavat, kuusenkerkkä erityisesti juomapuolella.

Lisää luomukeruu-alaa – yrityskentän toiveesta mallin kehitys liikkeelle

Luonnontuotealan yritykset toivoivat luomukeruu-alojen yhtenäisyyden lisäämistä ja kaiken luomupotentiaalin täysimääräistä hyödyntämistä. Tiedettiin, että luomukelpoisuuteen vaikuttava, kiellettyjen tuotantopanosten käyttö on pohjoisessa Suomessa hyvin vähäistä. Lapissa näitä käsittelyjä tehdään vuosittain vain muutamasta sadasta tuhanteen metsähehtaarilla. Pääosa käsittelyistä toteutetaan

isojen metsänomistajatahojen toimesta (jotka ovat selvittäjän sopimuskumppaneita), yksityismetsänomistajat tekevät niistä noin 10%. Luomuselvityksen kannalta kasvatustiedon kerääminen yksityisiltä tiloilta on haastavin toimenpide, tosin osa niistäkin tehdään luomukelpoisilla tuotteilla. Lapissa yksityismetsänomistajat ovat pysyneet hyvin metsänhoitoyhdistyksen jäsenyydessä, joten he ovat myös mukana mhy:n kautta tiedonvaihdon piirissä. Osa aktiivista metsätiloista käyttää muiden alan yritysten palveluita, jotka ovat myös alueella toimivan selvittäjän yhteistyöverkostossa. Jäljelle jäävä, marginaalinen pieni, ei aktiivinen, usein perikuntaomisteinen, metsätilojen joukko ei ole todennäköinen ja investointihalukas toimija. Tässä yhteydessä on syytä muistaa, että lannoitustoiminta on suunnitelmallista, ravinneanalyysiin perustuvaa, keskitettyä ja mahdollisimman kustannustehokasta, pitkälle tulevaisuuteen suuntautuvaa toimintaa. Lannoitevalmisteet eivät ole halpoja ja levitys tuo oman lisäkustannuksen.

Lapin pilottitoiminta

Alkuperäinen järjestelmä perustui sopimukselliseen toimintatapaan, jolloin metsänomistajien sitouttamisvaiheessa luomualueesta jäi pois tilat joita ei tavoitettu. Näin toimien jäi todella isoja hehtaarimääriä pois luomutoiminnasta. Myös luomukeruualuekartat olivat hajanaisia ja haasteellisia käyttää. Näistä syistä johtuen päätettiin, Mmm:n Luonnontuotealan teemaryhmän tuella, käynnistää sertifiointimenetelmän kehitystyö. Mallin kehitys ja Lapin pilotointi toteutettiin Lapin 4H-piirin hallinnoiman LuomuLappi selvityshankkeen, Elintarviketurvallisuusviraston ja maakunnallisen Luke/LappiLuo Luonnontuotealan klusteriohjelman yhteistyöllä vuosien 2013-2014 aikana. Uudistustyön lähtönäkökulma johdettiin EU:n luomusäätöjen teksteistä, jotka eivät osoita suoraa vaatimusta sopimuksellisuuteen luomukeruualueiden perustamisen taustalle.

Uusi luomukeruualueiden selvitysmalli on suunniteltu toimivaksi muiden, jo aiemmin käyttöön otettujen toimintatapojen rinnalle. Suurin ero aiempaan malliin, tässä kolmannen osapuolen selvitystavassa on mahdollisuus toimia osin ilman sopimusta. Aiemmin kaikkien metsänomistajaryhmien tai heidän edustajiensa kanssa sovittiin luomukelpoisuuteen vaikuttavasta tiedonvaihdosta sopimuksin. Uudessa selvitysmallissa sopimuksellisuus on mukana, mutta ei välttämätöntä. Merkittävä lähtöajatus oli myös Suomen ainutlaatuiset jokamiehenoikeudet, joiden perusteella voidaan kerätä marjoja ja sieniiä ilman maanomistajan lupaa. Selvityksen päähuomio kiinnitetään luomuun kelpaamattomien alueiden paikkatiedon selvittämiseen, laajan sidosryhmäyhteistyön avulla. Selvitystyö toteutetaan ennakoivalla toimintatavalla, sijoittuen kevääseen jolloin metsätalouden toimijoilla on jo käytössä tulevan kasvukauden lannoitus-suunnitelmat. Malliin sisältyy myös selvityksen tuloksen arviointia, tähän tarkoitukseen käytetään mm. Suomen virallisten metsänparannustilastojen tuottamaa tietoa.

Malliin liittyviä toimintatapojen kehittely tapahtui koko prosessin ajan yhteistyössä Eviran luomuasiantuntijan kanssa. Kantavana ajatuksena oli tuottaa suomalaisen metsäluonnon ja suomalaisen metsäosaamisen ylivoimatekijöihin tukeutuva, niitä hyödyntävä, edistysellinen ja luomutuotantotavan henkeä kunnioittava toimintamalli.

Selvityksen tuloksena syntyviin luomukeruualuekarttoihin merkitään pelkästään ei - luomukelpoiset alueet. Kartat tuotetaan kuntakohtaisesti, yrityksille ne toimitetaan pdf. muodossa. Aineistosta tulostetaan paperisia karttoja, karttaotteita jne. tarpeen mukaan. Yrityksiltä saadun palautteen mukaan kartat olivat selkeitä, helppokäyttöisiä ja helpottavat merkittävästi luomupoimijoiden työskentelyä. Uuden selvitysmallin mukaista toimintaa on pilotoitu pohjoisessa Suomessa vuodesta 2013 lähtien, ensin Lapissa ja sen jälkeen myös Koillismaalla ja Kainuun pohjoisosissa.

Uusi toimintamalli – onko toimintaedellytyksiä muualla Suomessa?

Uuden selvitysmallin sisältävää ohjeistusta toivottiin Eviralta pitkään. Ohjeen puuttuminen oli iso haaste, kun asiaa vietiin kokonaan uusille alueille. Haasteen suuruuden koki myös Etelä-Savossa toteutettu Luomumetsistä moneksi viestintähanke. Etelä-Savo oli ensimmäinen maakunta, jossa selviteltiin sertifiointin toimintaedellytyksiä pohjoiseen verrattuna aivan toisenlaisessa toimintaympäristössä. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin ja Suomen Metsäkeskuksen eteläsavolaisille metsänomistajille tekemässä kyselyssä helmikuussa 2015 kartoitettiin suhtautumista metsien luomusertifiointiin, metsien monikäyttöön ja jokamiehen oikeuksiin. Yli puolet vastanneista oli sitä mieltä, että luomu ja metsien luomusertifiointi on Etelä-Savolle markkinointivaltti. Vastanneista 41 % oli kiinnostunut metsiensä sertifiointista luomuun ja lähes puolet halusivat lisätietoja siitä, mitä sertifiointi käytännössä tarkoittaa. Lähes kaikilla vastanneilla metsät olivat talousmetsiä ja kolme neljänestä vastaajista käytti metsiään monipuolisesti. Jokamiehen oikeuksia piti hyvänä asiana 65 %, mutta ammattimaiseen poimintaan toivottiin tiukempaa ohjausta. Hanke toimi lähes kolmen vuoden ajan, metsänomistajakysely toistettiin alkukesällä 2018. Tulokset raportoidaan hankkeen loppuraportissa.

Uusille alueille mallia vietiin vuoden 2017 aikana Mmm:n tilaaman Luomusertifiointilla lisäarvoa selvityksen puitteissa. Selvitys toimi erittäin tiiviissä yhteistyössä Eviran, sekä valtakunnallisten luomu- ja luonnontuotealan kehittäjien kanssa. Selvitys kokosi ideoita, ehdotuksia luomualueiden selvitystyön käytäntöjen kehittämistarkoituksessa, selvityksen työryhmä ja luomuvalvonta sparrasivat näitä ideoita eteenpäin. Selvityksen puitteissa myös jalkauduttiin esittelemään luomukeruusertifiointin mahdollisuuksia mm. Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Karjalassa, alueiden toimijoiden kanssa yhteistyössä. Tavoitteena oli lisätä vuoropuhelua metsäalan toimijoiden kanssa näillä uusilla alueilla, ja verkostoitua myös valtakunnan tasolla. Maa- ja metsätaloustuottajien etujärjestön (MTK) metsälinjan johdon ja toimihenkilöiden kanssa oli useita tapaamisia ja tiedonvaihtoa. Keskustelu ja vuorovaikutus metsätaloustoimijoiden kanssa lisääntyi huomattavasti. Osa metsäalan toimijoista näki vaikeaksi viestiä aiheesta omilleen ilman ohjeistuksen kertomia selkeitä pelisääntöjä, tietoa siitä mitä sertifiointi edellyttää ja mitä se ei edellytä. Iso viestinnän haaste on myös se, että sertifiointin kautta metsänomistajalle ei tule välitöntä rahallista hyötyä, toisaalta ei myöskään kustannusta. Taloudellisen hyödyn saamiseen on tuki mahdollisuuksia, tämä vaatii metsänomistajan omaa aktiivista panostusta luomulaatuisen luonnontuotteiden kaupassa, ja/tai niihin liittyvien keruuoikeuksien myynnissä.

Mielipiteitä ja mielensä pahoittajia riittää tällaisen uuden aiheen ympärillä, ehkä osa metsäalan toimijoista kokee, että luomulla on hieman suojelulta vaikuttava imago. Tällaisen mielikuvan häivyttämiseksi tarvitaan suunnitelmallista ja pitkäjänteistä yhteistyötä metsäalan, luonnontuote- ja luomualan toimijoiden välillä. Viestinnässä tulee huomioida faktat, luomukeruualue-sertifikaatissa mukana olevalla metsätilalla omistaja tekee metsähoitotoimenpiteitä normaaliin tapaan, tilalla voidaan tehdä myös lannoituksia. Luomujärjestelmä kuitenkin vaatii, että luomussa kielletyillä tuotantopanoksilla tehtävistä toimenpiteistä on etukäteen ilmoitettava luomualueen selvittäjälle, jolloin kohde rajataan pois luomukäytöstä, ja kolmen vuoden siirtymäaika käynnistyy.

Merkittäviä eroja pohjoisen ja etelän välillä ovat mm. lakisääteinen juurikäävän torjunta, joka on tehtävä kesäaikaisten ja havupuuvaltaisen hakkuukohteiden osalla, Kainuusta ja Pohjos-Pohjanmaan kautta kulkevan rajauksen eteläpuolella. Eteläisemmässä Suomessa valtion metsäomistus on pientä, pääosa metsistä on yksityisomistuksessa, teollisilla metsäyhtiöillä on paikoin isoakin metsäomistusta. Asutuksen tiheys on aivan toista luokkaa mitä pohjoisessa, paikoin myös mökkiasutus on hyvin tiheää. Kaupallinen luonnontuotteiden talteenotto joutuu luovimaan näissä olosuhteissa, eikä yhteentörmäyksiltä ole kokonaan välttytty. Luomutoimintaan liittyen on viisasta ennakoida ja hankkia laajempia, yhtenäisiä luomukeruualueita käyttöön, jolloin keruupaineen kohdistumista liian pienelle alueelle ei tarvitse pelätä. Tämä näkökulma tulee esiin myös metsätilojen asenteissa.

Luomukeruualueiden valvontaohjeen uudistus – pitkä ja mutkikas prosessi

Valvontaohjeen kokoamisen käynnistänyt tilaisuus järjestettiin 19.1.2017 Eviran tiloissa Helsingissä. Seminaarissa oli koolla laajasti Elintarviketurvallisuusviraston väkeä, luomun parissa työskenteleviä ja sidosryhmien edustajia.

Maa- ja metsätalousministeriön rahoittama Luomusertifiointilla lisäarvoa selvitys kokosi tietoa ohjekehityksen taustalle, keskittyen metsäalan tiedonkeruun hyödyntämismahdollisuuksiin ja viestimiseen alan suuntaan. Syksyllä Eviran ohjetyöskentely lähti konkreettisesti käyntiin. Eviran koollekutsuma työryhmä kokoontui Mikkeliin käsittelemään ohje ehdotusta marraskuun alkupuolella. Uusi ohje-esitys sisälsi ns. uuden selvitystavan elementtejä ja Lapin pilotin käytännössä testattuja toimintamalleja.

Taustatietoina käytettiin luomukelpoisuuteen vaikuttavien toimenpiteiden pinta-aloja. Niitä myös suhteutettiin keruutoiminnan käytössä oleviin kokonaispinta-aloihin. Havaittiin että riski ylipäättään harhautua kielletylle alueella on tuhannesosa luokkaa, ollen pohjoisessa vielä paljon pienempi, tasoa 1/5000. Lisäksi tiedostettiin, että kaikesta luomukelpoisuuteen vaikuttavasta lannoitustoiminnasta isoin osa toteutetaan muiden kuin yksityismetsänomistajien toimesta. Valtion metsäomistus ja teollinen metsäomistus, kuten myös julkinen omistus ovat tyypillisesti myös selvityksen sopimuskumppaneita. Tiedostetaan että metsätilat ovat edelleen valtaosin metsänhoitoyhdistyksien asiakkaita, vaikka metsänhoitoyhdistyksien jäsenyys ei enää ole pakollista. Muutos tuli voimaan 2015, osa jäsenistä irtautui yhdistyksistä, mutta viime vuoden (2017) aikana uutisoitiin jäsenmäärän selvästä kasvusta. Tiloja on palannut takaisin metsähoitoyhdistyksen asiantuntija palveluiden piiriin. Jäsenyyden kautta saatava PEFC metsäsertifikaatti on tietysti myös yksi motivoiva asia tässä yhteydessä. Osin tilat myös käyttävät muita palveluntarjoajia, jotka hekin ovat laajojen alueiden selvittäjän tiedonvaihdon piirissä.

Pääteltiin että tiedonvaihdon verkoston ulkopuolelle jää pieni ja marginaalinen, ei aktiivisten metsätilojen joukko, joilla ei ole aktiivista metsänhoidon otetta eikä halua investoida metsään kasvatustalannoitteiden hankinnan muodossa. Näin asiaa tarkastelemalla päästään arvioimaan toiminnan todellisia riskejä, siis luomun ja tavanomaisen sekoittumista tuotantoprosessissa.

Luomukeruualueiden sertifiointin kehittäminen ja alan toimintaedellytysten edistäminen, asiakokonaisuus joka on otettu esille hallituksen Luomualan kehittämisohjelma -Lisää luomua kokonaisuudessa. Järjestelmän uudistus nähtiin tarpeelliseksi jo vuonna 2014, ja uusi hallitus on myös hyväksynyt ohjelman linjaukset. Lapin pilottitoiminta toteutti osaltaan pyrkimystä laajentaa luomukeruualueiden peittävyyttä ja parantaa alan yritysten toimintaedellytyksiä.

Valvontaohjeen sisältö kehittyi – lausuntokierros ja julkaisu

Helmikuussa 2018 toimiala sai Eviran suunnalta viestiä, jossa kerrottiin uuden ohjeen sisällöistä. Sisältö oli muuttunut merkittävästi loppuvuoden 2017 tilanteesta. Isoin muutos liittyy ns. selvitysmallilla perustettavien, laajojen alueiden sertifiointiin. Uusi ohjeteksti edellytti aiempaa sertifiointikäytäntöä tiukemmin metsänomistajakohtaisen sitoutumisen osoittamista. Muutos oli erittäin merkittävä, ja sen vaikutus laajojen alueiden sertifiointiin tunnistettiin. Evira julkaisi ohjeluonnoksen lausuntokierrokselle huhtikuussa. Lausuntoja antoivat mm. luomualan, metsäalan, tutkimuksen, elinkeino- ja ympäristökeskusten ja maakuntien liittojen edustajat. Useissa lausunnoissa esitettiin huolta siitä, että laajojen luomualueiden sertifiointin jatkuminen on turvattava, jotta alan yritystoiminta voi jatkossakin olla varma luomuraaka-aineen saannista.

Evira julkaisi heinäkuun alussa 2018, uuden ohjeen Luonnonmukainen tuotanto 1. Yleiset ja kasvintuotannon ohjeet, 18219/7. Tämä yleisohje sisältää luomukeruualueiden sertifiointin ohjeen. Ohjeteksteistä voi päätellä, että lausuntokierroksella ilmi tulleet huolenaiheet eivät ole vaikuttaneet

sisältöön. Toimialan asiantuntijat verkostossa on käyty keskusteluja näiden uusien tulkintojen vaikutusta laajojen luomukeruualueiden perustamiseen ja ylläpitoon. Alustavina johtopäätöksinä on todettu, että laajojen yhtenäisten alueiden muodostuminen uuden ohjeen mukaisella toimintamallilla ei ole todennäköistä. Arvion taustalla on myös pohdintaa ja keskusteluja metsäalan toimijoiden kanssa. Haastavin osa järjestelmässä on yksityismetsätilojen tilakohtainen sitouttaminen. Aiemmassa sertifiointimallissa yksityismetsätilojen sitouttaminen tapahtui metsänhoitoyhdistysten kautta, joiden jäsenistön hallinnassa on valtakunnallisesti edelleen 70-90% metsäpinta-alasta, osuus pohjoisessa suurempi. Toimialan toive oli lähteä tältä todellisuuspohjalta rakentamaan uutta mallia. Toive ei toteutunut, nyt julkaistussa ohjeessa edellytetään jokaisen metsätilan tilakohtaista sopimusta, joiden hankkiminen tulee olemaan työllistävä ja kallis toimenpide, ja saavutettava tulos ei ole ennakoitavissa. Metsäalan yhteistyökumppaneiden arvioinnin mukaan, tulee olemaan haasteellista saada tilakohtaisia sitoumuksia suuria määriä. Sertifiointiin liittyminen ei takaa tuloja metsätiloille, toki ei tuo myöskään kustannuksia.

Selvittäjämallin toteuttaminen yritysten tarpeista lähtevissä, pienemmissä aluekokonaisuuksissa voi toimia. Haetaan asiasta kiinnostuneet yksittäiset metsätilat kumppaneiksi, tehdään sopimukset ja perustetaan alue ja liitetään valvontaan. Saadaan toimiva ratkaisu pienyrityksien luomuraaka-aine tarpeiden tyydyttämiseksi.

Keruuluomulle tarvitaan oma tarina – metsästä valvontaan, viranomaistoimintaan ja aina EU tasolle saakka

Tarina alkaa tiedostamalla tosiasiat, luomuluonnontuotteita ei tuoteta, luonto tuottaa ne täysin ilman ihmistoiminnan apua. Ei käytetä mitään tuotantopanoksia, ei tehdä kasvua edistäviä toimenpiteitä, ei lannoiteta, ei käytetä torjunta-aineita. Tämän tosiasian tiedostaminen luomuluonnontuotteiden arvoketjussa ei näytä olevan ihan helppoa. Kansainvälisillä markkinoilla toimivat yritykset kertovat vaikeudesta vakuutta ostajat siitä, että metsissä kasvavia luomulaatuisia luonnonmarjoja ei lannoiteta eikä kastella. Suomalaisen metsäluonnon huima potentiaali on juurikin uusiutuvat, ilman tuotantopanoksia kasvat luonnonvarat ovat ylivoimatekijöitä, jota meillä ei vielä osata hyödyntää täysimääräisesti.

Suomessa käytössä olevat, luomutuotantoa ohjaavat järjestelmät, ohjeet, menetelmät, tulkinnat muodostuvat luomuviljelyn toimintatapojen ja niihin liittyvän asiantuntijuuden lähtökohdista. Niissä kiinnitetään kaikki huomio viljelijän aktiiviseen toimintaan, edellytetään että tuotantoon valitaan luomuun sopivia menetelmiä, käytetään luomuhyväksytyjä tuotantopanoksia jne. Ei siis ole kovin yllättävää, että luomuviljelyn toiminnanohjauksen tulkinnoista johdetut linjaukset, joita sovelletaan myös luomuluonnontuotteiden sertifiointin ohjeistukseen, eivät sovellu kovin hyvin käytettäväksi metsätoimintaympäristössä.

Suomalaista toimintamallia ja luomukeruun sertifiointin menetelmiä Eurooppa tasolle esiteltäessä haasteet kasvavat. Kuulijoina on kumppaneita, joiden maakohtaiset olosuhteet ovat täysin erilaisia. Erityisesti metsätalous ja sen toiminnanohjaus järjestelmät ovat on kovin erilaisia, verrattuna Suomalaiseen erittäin hyvin organisoituun ja lainsäädännöllä säänneltyyn toimintaan. Metsien osuus maapinta-alasta vaihtelee todella paljon, keruutuotannon kestävyys puhuttaa, keruukulttuurin olemassaolo vaihtelee. Miten selitämme meidän toimintaympäristön suomat mahdollisuudet ja vahvuudet? Iso asia on myös jokamiehen oikeus, tämä näkökulma luonnontuotteiden keruussa on täysin tuntematon käsite suurimmassa osassa Eurooppaa.

Näkökulmia jotka ovat vahvuksiamme mutta huonosti tunnettuina myös heikkouksia. Asian esille saamiseksi on käynnistettävä toimenpiteitä, kutsuen mukaan laajasti alaan liittyviä toimijoita, kehittämään yhdessä kansallista tarinaa ja tahtotilaan luomuluonnontuotealan uusiksi kehityssaskeliksi.